

Józef Kulisz

"Dogmatyka katolicka", t. 1, Czesław Stanisław Bartnik, Lublin 1999 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 39/2, 237-240

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

mię. W optyce najnowszych badań analizuje Autor istotne elementy chrystologii Jezusa, sięga do korzeni chrystologii – a są one zawarte w postawie Jezusa wyrażonej w wezwaniu *Abba*, w stosunku do uczniów, w tytule *Syn Człowieczy*, w oskarżeniu o bluźnierstwo, w sensie Jego śmierci za nas, w stosunku do kobiet i nauczaniu etycznym, w znakach, które Jezus uważał za cudowne. Przez nie – te elementy – aktualizował Jezus orędzie Królestwa Bożego i był sprawcą zbawienia, oddającym życie za wielu i objawiającym nową relację wobec Boga, którego nazywał Ojcem. Te wszystkie elementy razem ukazują, że Osoba Jezusa nie ma paraleli ani w świecie żydowskim, ani w świecie pogańskim swoich czasów. To pozwala odzyskać kryterium różnicy, a w nim ujrzeć znamiona prawdopodobieństwa historycznego – Tajemnicę Jezusa, w której objawia się Jego tożsamość Boska.

Ks. Henryk Seweryniak w swej książce ogranicza się tylko do problematyki historii i chrystologii Jezusa, dlatego nie zajmuje się w niej kwestią zmartwychwstania.

Swą książką ks. Henryk Seweryniak dał polskiej teologii fundamentalnej niezwykle cenną pozycję, a w niej próbę nowego odczytania tajemnicy Jezusa – odczytania historii Jezusa, historii, w której pozostawił On ślad wieczności.

Józef Kulisz SJ

Ks. Czesław Stanisław Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 1, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1999, ss. 861.

Od kilkudziesięciu już lat Sekcja Dogmatyków Polskich zapowiadała wydanie Dogmatyki – podręcznika akademickiego, napisanego w kontekście polskim. Zamiast podręcznika, ukazywały się *Wprowadzenia*, *Małe dogmatyki*, *Repetytoria z dogmatyki*.

Od trzech lat – od 1998 r. – Wydawnictwo *m* wydaje w tłumaczeniu z języka niemieckiego na język polski 11-tomowy *Podręcznik Teologii Dogmatycznej* pod redakcją W. Beinerta (*Glaubenszugänge. Lehrbuch der Katholischen Dogmatik*). Od początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku Wydawnictwo Pallottinum tłumaczy z języka francuskiego i wydaje 22-tomowy podręcznik z teologii z serii *Amateca*. Wartość tych podręczników jest różna. Jedno jest pewne – są one oderwane od kontekstu współczesnej historii, a tym bardziej od kontekstu polskiego.

Dwa lata temu – 1999 r. – ukazał się podręcznik uniwersytecki z teologii dogmatycznej ks. prof. Czesława St. Bartnika (*Dogmatyka Katolicka*, t. I, Lublin 1999, s. 861). Całość podręcznika obliczona jest na dwa tomy. Autor zapewnia, że tom II będzie miał zbliżoną objętość (około 900 stron) i spodziewany jest za rok

(2002). Autor pragnie zamknąć całość dogmatyki w dwóch tomach, uważając że rozbieżność na większą ilość utrudni praktyczne korzystanie z podręcznika. Już pierwszy tom wskazuje, że jest to dzieło wewnętrznie spójne i co do treści i co do metody – jest przemyślane i napisane pięknym językiem.

Tom I obejmuje następujące traktaty: *O Bogu Jedynym* (17-160); *O Trójcy Świętej* (164-244); *O człowieku – Antropologia teologiczna* (247-441); *O aniołach* (445-494); *O Chrystusie* (497-810); *O Duchu Świętym* (813-837).

Mamy tu i nowy układ i nowe ujęcie traktatów. Zamiast protologii, czyli traktatu o stworzeniu świata i człowieka, weszła antropologia, zaś nauka o stworzeniu świata została przeniesiona do ostatniego traktatu: kosmologia teologiczna – czyli teologia świata. Takie ujęcie wydaje się właściwe i precyzyjne. Także soteriologia – zgodnie z duchem soborowym jest złączona z chrystologią. Dawne rozdzielanie chrystologii i soteriologii, czyli rozdzielanie Jezusa Chrystusa od Zbawiciela i Odkupiciela było zbyt formalistyczne i sztuczne. Dobrze, że nie została pominięta angelologia z demonologią, co robią niektóre zbyt modernistyczne podręczniki zachodnie niezgodne z nauką Magisterium Kościoła. Wreszcie nowością w omawianej pracy jest traktat *pneumatologia*, czyli o Duchu Świętym, pomyślany jako dopełnienie chrystologii i jako rodzaj kontynuacji historii odkupieńczej Jezusa.

Osobny jest problem związany z historią zbawienia. Autorzy podręczników traktują to zagadnienie różnie: jedni piszą cały podręcznik od początku do końca w duchu historii zbawienia, jak słynny niemiecki pięciotomowy podręcznik *Mysterium Salutis*, inni tworzą osobny traktat historii zbawienia zamiast *soteriologii*, jeszcze inni omawiają tylko główne pojęcia historii zbawienia i umieszczają je przy *protologii* lub *eklezjologii*. Nasz autor wybrał słuszną drogę, umieszczając historię zbawienia jako jeden z istotnych rozdziałów chrystologii, a mianowicie rozdz. IV. (w V traktacie) Jezus Chrystus w relacji historiozbawczej (s.703-747). Tym samym wychodzi na czoło Jezus Chrystus jako wydarzenie zbawcze, Jego historia staje w centrum wszelkiej historii doczesnej i zbawczej, przy tym chrystologia i cała dogmatyka jest ujmowana dynamicznie i historiozbawczo. Ks. Prof. Cz.S. Bartnik realizuje zatem zalecenie Vaticanum II, żeby przedstawić teologię w postaci nauki *quasi* historycznej, a więc bardziej empirycznej.

W całości tomu autor łączy doskonale, przyjmowane szeroko przez dogmatyków niemieckich, potrójne ujęcie niemal każdego zagadnienia, a mianowicie biblijne, historyczne – dogmatyczne i systematyczne. Wszystkie te ujęcia uwzględniają najnowsze osiągnięcia monograficzne. I tak ujęcie biblijne uwzględnia naukę biblistów i najnowsze metody biblijne, łącznie z *Formgeschichte*, *Redaktionsgeschichte* i *Traditionsgeschichte*, co przy niektórych zagadnieniach np. Zmartwychwstaniu ma istotne znaczenie. Autor jest doskonałym znawcą historii i rozwoju każdego problemu dogmatycznego, zwłaszcza na tle nauki Magisterium Kościoła,

co ogromnie pomaga w zrozumieniu zagadnień bardziej zawiłych. Bardzo istotny jest także fakt, że w omawianej pracy uwzględniona została strona systemowa dogmatów: najpierw w aspekcie tradycyjnych systemów, a następnie w aspekcie systemu personalistycznego, co idzie po myśli Wincentego Granaata i Karola Wojtyły (Jana Pawła II).

W ogóle podręcznik korzysta nie tylko z literatury zachodniej, lecz także – bardzo obficie – z polskiej, co sprawia, że całość zrasta się z naszym katolickim społeczeństwem i jego mentalnością. Podręcznik nie ma ani rozwiniętych przypisów, ani dołączonej bibliografii zbiorczej. Według autora jest to uzasadnione, gdyż przy takiej pracy wykaz bibliografii musiałby być olbrzymi, a więc powiększyłby znacznie objętość dzieła. Natomiast zamieszczenie tylko grupki wybranych pozycji byłoby, według ks. prof. Bartnika, zbyt zdawkowe i niesprawiedliwe i pomijałoby pisarzy monograficznych i oryginalnych. Dlatego praca zazwyczaj odsyła tylko do samych autorów, których opracowania można znaleźć w każdej bibliotece teologicznej (s. 13-14). Co najwyżej na końcu drugiego tomu można było zamieścić kilkunastu autorów najważniejszych podręczników.

Ogólnie praca prezentuje wiele teorii, niekiedy i błędne, ale zaleca zawsze rozwiązania prawowierne i w duchu Magisterium Kościoła. Łączy doskonale tradycję i rozwiązania klasyczne z podejściem na wskroś nowoczesnym, np. przedstawienie historii zbawienia, antropogenezy, zmartwychwstania itd. Tok wywodów jest głęboki, żywy, nawet porywający niekiedy, choć na ogół dosyć trudny. Rozwiązania są wyważone, spokojne, ekumeniczne, rozsądne np. co do apokatastazy.

Autor jest specjalistą od hermeneutyki, zwłaszcza filozoficznej i teologicznej. Stąd wydobywa niemal z każdego słowa niezwykle znaczenia. W tym celu sięga szeroko do terminów oryginalnych: hebrajskich, aramejskich, greckich i łacińskich. Dzisiejsza dogmatyka bez tego obejść się już nie może. Szkoda że w pierwszym tomie zabrakło indeksów rzeczowych i osobowych. Jest to bowiem rzecz bardzo ważna i przydatna, zwłaszcza w podręcznikach o takiej objętości. Tym bardziej, że omawiany podręcznik zawiera masę zagadnień opracowanych integralnie, jak np. duchowość duszy, polska etymologia słowa Bóg, argumenty na istnienie Boga itp.

Podjmując trud pisania Dogmatyki Autor zdawał sobie z trudności przed jakimi staje. Najpierw układ traktatów, następnie jakie ujęcie nadać całości dzieła – biblijne, patrystyczne, spekulatywne, eklezjalne, historiozbowcze, kerygmataczne, pastoralne, czy inne... (s. 8). Autor wybrał ujęcie wielostronne, uniwersalne i integralne, z prymatem myśli intelektualnej, uniwersalnej i głęboko systemowej (s. 8). Ostatecznie jest to ujęcie personalistyczne – z punktu widzenia całej osoby, a więc umysłu, dążeń i praktyki jednocześnie, choć zawsze pod przewodem umysłu, gdyż dogmatyka jest teologią teoretyczną.

Dogmatyka ks. prof. Bartnika jest dogmatyką pisaną z pozycji współczesnej kościelnej polskiej. Nie jest jakąś nieodmienną i abstrakcyjną ideą platońską. Przeciwnie, wciela się głęboko w konkret naszego polskiego *milieu* eklezjalnego i kulturowego.

W całości praca jest niezwykła i bardzo potrzebna, tym bardziej, że dogmatyka ks. W. Granała nie uwzględnia jeszcze Soboru Watykańskiego II. Omawiany podręcznik jest bardzo spójny, ma wyrazisty zmysł filozoficzny i historyczny, jest przy tym oryginalny, wyróżnia się in plus na tle dogmatyki światowej.

Józef Kulisz SJ

Ks. Krzysztof Cezary Kaucha, *Miłość za miłość. Wiarygodność chrześcijaństwa według Battisty Mondina*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000, ss. 444.

Tytuł „agapetologiczna wiarygodność” Autor tłumaczy jako „uwierzytelnienie nadprzyrodzonego charakteru chrześcijaństwa na drodze miłościowej”. Podjął tę problematykę w ujęciu włoskiego filozofa i teologa Battisty Mondina, profesora Urbanianum, którego Ks. Prof. M. Rusecki zalicza do najwybitniejszych teologów XX wieku, a którego doktryna została słabo przyswojona polskiej myśli teologicznej. Po opublikowaniu tej znakomitej pozycji sytuacja zapewne diametralnie się zmieni.

W obszernym wstępie Autor książki precyzuje pojęcia. Rozróżnia między przyjętym w metodologii nauk dowodzeniem – determinującym przyjęcie prawdy, a uzasadnieniem prowadzącym do wykazania wiarygodności prawdy. Dalej przypomina genezę apologetyki jako odrębnej dyscypliny, prezentuje typologię dróg wiarygodności chrześcijańskiego Objawienia – opracowaną znakomicie przez Ks. Prof. M. Ruseckiego w dziele dotyczącym metodologii teologii fundamentalnej („Wiarygodność chrześcijaństwa”, t. I).

Opisując podjętą problematykę stwierdza, że w dziejach chrześcijańskiej teologii były antycypacje agapetologicznego argumentu, jednak nie sformułowano systemu i drogi metodycznej. Padły imiona Augustyna i Tomasza z Akwinu. Więcej materiału można znaleźć we współczesnej teologii. Z toku wywodów widać, że klimat epoki, erupcja niesłychanej nienawiści wieku XX stały się także motywem swoistej na nią odpowiedzi: drogi uzasadnienia wiarygodności chrześcijaństwa na płaszczyźnie miłości.

W rozdziale pierwszym Autor rozważa antropologię personalistyczno-agapetologiczną, nie tylko Mondina, w której dowodzi, że człowiek jest istotą ukierunko-